

Lees- en Dyslexieprotocol van Jenaplanschool Wittevrouwen schooljaar 2019- 2020

Inleiding

Jenaplanschool Wittevrouwen vindt het van groot belang dat het voor ouders, stamgroepleiders en andere belangstellenden duidelijk is hoe kinderen met dyslexie worden begeleid. Wij hebben met ons team een dyslexiebeleid vastgesteld, dit document is daarvan de weerslag.

Dyslexie

Effectief lees- en spellingsonderwijs, waarbij problemen vroegtijdig worden gesignaleerd en aangepakt, kunnen lees- en spellingsproblemen bij een groot deel van de leerlingen voorkomen. Toch zullen er altijd kinderen zijn die, ondanks goed leesonderwijs met aandacht voor verschillen tussen leerlingen (zorgniveau 1), intensivering met extra instructie- en oefentijd (zorgniveau 2) en inzet van specifieke lees- en spellingsinterventies (zorgniveau 3), problemen met lezen/spellen blijven houden: dit zijn kinderen bij wie mogelijk sprake is van dyslexie. Ongeveer 4% van de kinderen wordt gezien als dyslectisch (Blomert, 2006).

Wat is Dyslexie

In Nederland worden officieel de volgende definities van dyslexie gehanteerd:

“Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau.” (Stichting Dyslexie Nederland, 2008.)

&

“Dyslexie is een specifieke lees- en spellingsstoornis met een neurobiologische basis, die wordt veroorzaakt door cognitieve verwerkingsstoornissen op het raakvlak van fonologische en orthografische taalverwerking. Deze specifieke taalverwerkingsproblemen wijken proportioneel af van het overige cognitieve, en m.n. taalverwerkingsprofiel en leiden tot een ernstig probleem met het lezen en spellen van woorden ondanks regelmatig onderwijs. Dit specifieke lees- en spellingsprobleem beperkt in ernstige mate een normale educatieve ontwikkeling, die op grond van de overige cognitieve vaardigheden geïndiceerd zou zijn.”(Blomert, 2006.)

Bij kinderen met dyslexie is er sprake van een flinke lees- en/of spellingsachterstand. Deze achterstand blijkt uit een onvolledige en/of moeizame automatisering van het lees- en/of spellingsproces ondanks goed onderwijs. Sommige kinderen met leesproblemen lopen de achterstand weer in na een periode van effectieve begeleiding. Bij kinderen met dyslexie blijft er altijd een zekere achterstand bestaan, ook na systematische hulp. Dit verschijnsel noemen we 'didactische resistentie'. Didactische resistentie kan worden aangetoond wanneer een kind niet of nauwelijks vooruitgang boekt gedurende een half jaar intensieve leesbegeleiding. Dyslexie gaat dus nooit helemaal over. De mate waarin een kind er last van heeft, is afhankelijk van zijn leeftijd, het onderwijsaanbod en zijn intellectuele mogelijkheden om de lees- en/of spellingsproblemen te compenseren.

Dyslexie is een complex probleem dat invloed heeft op het algeheel functioneren van een leerling. Het komt voor binnen alle vormen van onderwijs, alle niveaus van intelligentie en is onafhankelijk van de sociaaleconomische achtergrond. Wel komt dyslexie vaker voor bij jongens dan bij meisjes. In de meeste gevallen is er sprake van een probleem op het gebied van de verwerking van klanken (fonologische verwerking) en de toegankelijkheid van taalkennis in de hersenen. Kinderen met dyslexie hebben last van decodeerproblemen. Hiermee bedoelen we dat het omzetten van een geschreven letterreeks in de corresponderende klankcode problemen oplevert.

Problemen bij Lezen, Spelling, Schrijven

Lezen

De leesproblemen van kinderen met dyslexie vallen het meest op bij hardop lezen. Sommige kinderen hebben een traag leestempo en lezen de woorden spellend of haperend. Andere kinderen hebben een hoog leestempo, maar maken daarbij veel fouten door te raden. Er kan ook sprake zijn van een combinatie van beide.

Spelling

Kinderen met dyslexie maken langdurig veel spellingsfouten en hebben, om dat te voorkomen, veel steun nodig van spellingsregels. Het kan zijn dat ze één bepaald woord op een bladzijde op verschillende manieren spellen. Kinderen met dyslexie proberen vaak de spelling van specifieke woorden te onthouden. Dit is een enorme belasting voor het geheugen. Bovendien beklijft de kennis meestal niet, omdat ze het op een ongestructureerde manier in het geheugen opslaan.

Schrijven

Kinderen met dyslexie schrijven vaak onleesbaar en maken veel doorhalingen. Bij kinderen die wel leesbaar schrijven, valt het trage schrijftempo op.

Ernstige Enkelvoudige Dyslexie

Er bestaan verschillende vormen van dyslexie. Sommige kinderen hebben ernstige enkelvoudige dyslexie (EED). De gemeente vergoedt het onderzoek naar en de behandeling van EED. Uw kind komt in aanmerking voor dit onderzoek als het voldoet aan de volgende voorwaarden:

- Uw kind is tussen de 7 en 13 jaar (op het moment dat het onderzoek begint).
- Uit 3 opeenvolgende Cito-toetsen (of vergelijkbare toetsen) blijkt dat uw kind een grote achterstand heeft. In het geval van citotoetsen betekent dit:
 - uw kind heeft 3 keer een E- of V-(min)score op lezen
 - óf uw kind heeft op lezen een lage D- of V-score én op spelling E of V-(min)score
- De school heeft extra begeleiding aangeboden en kan dat aantonen.
- Uw kind heeft geen andere stoornis, bijvoorbeeld een concentratiestoornis. Dit staat de dyslexiebehandeling in de weg.
- De school levert een compleet dossier aan bij een door de gemeente Utrecht gecontracteerde aanbieder dat voldoet aan de landelijke eisen.

Onderzoek en behandeling EED

Voldoet uw kind aan de voorwaarden? U beslist dan samen met de school wie het onderzoek het beste kan uitvoeren. Veel scholen werken graag samen met een bepaalde aanbieder. De leerkrachten weten dan bijvoorbeeld goed wat de aanbieder doet en andersom. Maar als ouder bent u vrij om een andere keuze te maken.

Vervolgens stelt de school het dossier samen en neemt contact op met de aanbieder. De aanbieder bekijkt het dossier en beoordeelt of uw kind in aanmerking komt voor onderzoek en of de school alles gedaan heeft wat zij moest doen.

Daarna start de aanbieder met het onderzoek. Het onderzoek wordt vergoed door de gemeente. Als het onderzoek het vermoeden van EED bevestigt, krijgt uw kind een behandeling. Ook de behandeling wordt dan vergoed door de gemeente. (zie bijlage)

Begeleiding door de school voor kinderen met lees- en/of spellingsmoeilijkheden

Groep 1 en 2

Voordat kinderen naar school gaan weten zij al dat woorden een betekenis hebben. Ook weten ze dat je van losse woorden zinnen kunt maken en dat je zinnen kunt opdelen in losse woorden. Rond hun 3^e jaar gaan kinderen de klankstructuur van taal 'doorzien' en kunnen zij van losse lettergrepen langere woorden maken. Deze voorschoolse periode noemen we *ontluikende geletterdheid*.

Vanaf groep 1 leert een kind eigenlijk al 'lezen'. Kinderen ontdekken dat gesproken woorden uit losse klanken bestaan. Dit heet het *fonemisch bewustzijn*. Ook wordt in deze periode het rijmproces opgestart. Regelmatig wordt spelenderwijs gewerkt met klanken en letters. Er wordt geoefend met het in stukjes hakken (analyseren) van

woorden en het samenvoegen (synthetiseren) van klanken tot woorden, dit heet het *fonologisch bewustzijn* (bijvoorbeeld: m-aa-n=maan/ s-o-k=sok).

Tegen het einde van groep 2 ontdekken kinderen dat gesproken woorden uit losse klanken bestaan ('b' is de eerste letter van boek, maar ook van Bart en van bal). Een goed ontwikkeld fonemisch en fonologisch bewustzijn is een belangrijke voorwaarde voor het leren lezen in groep 3.

Ook wordt het taalbewustzijn gestimuleerd door kleuters op een speelse manier ervaring te laten opdoen met boeken en verhalen (bijvoorbeeld middels voorlezen, laten navertellen), kennis te laten maken met geschreven taal (bijvoorbeeld door woorden in de groep op te hangen bij een thema, voorwerp of de letter van de week) en door letterkennis op te bouwen

Signalering groep 1 en 2

Risicokinderen in groep 1 en 2 t.a.v. leesproblemen/ eventueel vermoeden van dyslexie:

- Kinderen met dyslexie in de familie
- Kinderen met spraak/ taal problemen
- Kinderen uit een taalarme omgeving
- Kinderen die meertalig worden opgevoed
- Kinderen met gehoorproblemen

Afname Protocol preventie van leesproblemen van expertisecentrum Nederlands in groep 2 in januari en juni

Aanbod Fonologisch en fonemisch bewustzijn

- Correct gesproken taal
- Rijmen/ versjes/ liedjes
- Letterkennis
- Taal in spel
- Taal in verschillende hoeken
- Kritisch luisteren
- Isoleren van klanken
- BOUW (interventieprogramma Lexima) voor leerlingen die gesignaleerd zijn als risicoleerling

Groep 3

In groep 3 gebruiken wij op Jenaplanschool Wittevrouwen de leesmethode Veilig Leren Lezen (KIM versie). In het eerste halfjaar ligt de nadruk op het aanleren van alle klank- tekenkoppelingen (letterkennis) en leeshandelingen die nodig zijn om van die letters woorden te maken en terug te lezen. Kinderen leren ook woorden schrijven als ondersteuning van het lezen.

In de 2^e helft van groep 3 leren de kinderen onder andere woorden met medeklinkerclusters zoals: k-a-st, meerlettergrepige woorden zoals: zak-mes en woorden eindigend op- eer, -oor en – ieuw. De nadruk ligt in deze periode op het

toenemen van de leessnelheid, het nauwkeurig lezen, handschriftontwikkeling en spellingsvaardigheid.

Signalering groep 3

Overdracht groep 2

- Kinderen die laag scoren op fonemisch bewustzijn
- Kinderen die te weinig letters kennen
- Kinderen die een extra kleuterjaar hebben gehad
- Kinderen die niet geïnteresseerd zijn in activiteiten die met taal en lezen te maken hebben

Groep 3

- Herfstsignalering november vanuit Veilig Leren Lezen --> alle leerlingen
- AVI/ DMT in januari --> alle leerlingen
- AVI DMT in april --> leerlingen die de doelen voor lezen nog niet behaald hebben
- AVI/ DMT in juni --> alle leerlingen

Aanbod groep 3

Tijd voor lezen per week:

- 420 minuten taal/leesonderwijs met de methode Veilig Leren Lezen (Minimaal 5 kwartier lezen per dag)
- 60 minuten voorlezen en gevarieerde activiteiten rond boeken in samenhang met woordenschatontwikkeling
- 60 minuten extra tijd voor risicolezers met Veilig Leren Lezen verlengde instructie leerkrachtassistent
- BOUW (interventieprogramma lexima)

Kenmerken van effectieve interventies aan risicolezers

- 3x 20 minuten of 5 x 15 minuten extra instructie per week.
- Kleine groepjes van 3 á 4 kinderen
- Dagelijks extra tijd besteden aan letterkennis, herhalen van reeds aangeboden letters; frequentie is belangrijker dan duur.
- Auditieve en visuele analyse en synthese-oefeningen.
- Oefenen op letter-, woord-, zins-, en tekstniveau.
- Oefenen van wisselrijtjes
- Flitsoefeningen
- Samen lezen (voor- koor)

Groep 4

Op Jenaplanschool Wittevrouwen gebruiken wij vanaf groep 4 de leesmethode Estafette.

Het leesonderwijs in groep 4 t/m 8 is gericht op een goede leesvaardigheid van minimaal AVI E-7 aan het einde van de basisschool. Goede leesvaardigheid is de vaardigheid om een tekst nauwkeurig, automatisch, gemakkelijk en snel, zonder woordherkenningsproblemen te lezen.

Vanaf groep 4 wordt het leesproces ingewikkelder. De technische leesvaardigheid wordt verder geautomatiseerd. Dit betekent dat kinderen zonder al te veel moeite woorden en zinnen in klanken kunnen omzetten. De aandacht gaat steeds meer naar het leren begrijpen van de betekenis en inhoud van teksten (begrijpend lezen). De leesbegeleiding is met name gericht op het voortgezet technisch lezen, begrijpend lezen en de leesmotivatie. Vloeiend en vlot lezen van woorden heeft te maken met de woordfrequentie (de mate waarin een woord steeds terugkeert in de tekst), de woordlengte en de woordkennis (een kind met een grote woordenschat herkent woorden sneller). In groep 4 worden teksten qua structuur en zinnen langer en ingewikkelder en wordt schrijven, onder andere als ondersteunende vaardigheid aan lezen en spellen, steeds belangrijker. Daarom krijgen zowel zwakke lezers als zwakke spellers het in groep 4 moeilijker. De kinderen die begeleiding hebben gehad in groep 3 zijn aan het begin van het schooljaar bekend bij de leerkracht.

Signalering groep 4

Overdracht groep 3

- Leerlingen die niet AVI E3 hebben behaald en op de DMT een IV en V-score hebben
- Kinderen die onvoldoende letters kennen
- Kinderen die een extra kleuterjaar hebben gehad
- Kinderen die niet geïnteresseerd zijn in activiteiten die met taal en lezen te maken hebben
- Kinderen met dyslexie in de familie

Groep 4

- AVI/DMT in november --> leerlingen die de doelen voor lezen nog niet behaald hebben
- AVI/ DMT in januari --> alle leerlingen
- AVI DMT in april --> leerlingen die de doelen voor lezen nog niet behaald hebben
- AVI/ DMT in juni --> alle leerlingen

Aanbod groep 4

Tijd voor lezen per week:

- 150-180 minuten voortgezet technisch lezen Estafette.
- 45-60 minuten voorlezen, leesvormen en gevarieerde activiteiten rond boeken in samenhang met woordenschatontwikkeling.
- 240-300 minuten taal.

- 60 minuten extra tijd voor risicolezers/spellers.

Kenmerken van effectieve interventies aan risicolezers

- 3x 20 minuten of 5 x 15 minuten extra instructie per week.
- Kleine groepjes van 3 á 4 kinderen
- Dagelijks extra tijd besteden aan letterclusters, herhalen van reeds aangeboden letters; frequentie is belangrijker dan duur.
- Veilig en Vlot
- Oefen op letter-, woord -, zins-, en tekstniveau
- Flitsoefeningen
- Samen lezen (voor- koor)

Groep 5 t/m 8

Op Jenaplanschool Wittevrouwen werken wij met de leesmethode Estafette, In de midden- en bovenbouw is het leesonderwijs erop gericht de kinderen steeds meer woorden te laten lezen en steeds zelfstandiger te maken, om door middel van lezen informatie op te doen en hun kennis uit te breiden. Aan het einde van groep 7 lezen de meeste kinderen op E7-niveau. Zij kunnen dan wat betreft de technische kant van het lezen vrijwel alle teksten aan. Hierdoor kan de aandacht zich meer gaan richten op de inhoud van de tekst.

Het streven is om alle kinderen aan het eind van groep 8 AVI plus-niveau te laten halen.

Tijd voor voortgezet lezen

Het taal en leesonderwijs heeft een centrale plaats in het onderwijs. Dit betekent dat er voldoende tijd aan lezen/ taal besteed moet worden. Het is belangrijk om dagelijks, ook in de hogere groepen, tijd aan lezen te besteden.

Signalering groep 5 t/m 8

- Leerlingen die in het voorgaande leerjaar extra instructie en begeleiding nodig hadden.
- Leerlingen die op de CITO toetsen een D IV/V of een E V score en een onvoldoende AVI niveau hebben.
- Leerlingen die in het voorgaande jaar hebben gedoubleerd.
- Leerlingen met een geringe woordenschat.
- Leerlingen met specifieke kenmerken (ADHD, vormen van autisme, spraaktaalontwikkeling) in combinatie met leesproblemen.

Aanbod groep 5 t/m 8

Tijd voor lezen per week:

Groep 5

- 135-150 minuten voortgezet lezen.

- 45-60 minuten voorlezen, leesvormen en gevarieerde activiteiten rond boeken in samenhang met woordenschatontwikkeling.

Groep 6

- 90 minuten voortgezet lezen
- 60 minuten stillezen van verschillende typen teksten, zoals informatieve en verhalende teksten, en gevarieerde activiteiten rond boeken.

Groep 7 en 8

- 60 minuten technische leesvaardigheid; onderhouden, tempo verhogen, vloeiend lezen
- 45-60 minuten stillezen van verschillende typen teksten: bijvoorbeeld informatieve en verhalende teksten en gevarieerde activiteiten rond boeken.

Kenmerken van effectieve interventies aan risicolezers

- 3x 20 minuten of 5 x 15 minuten extra instructie per week.
- Kleine groepjes van 3 á 4 kinderen
- Oefenen op woord-, zins-, en tekstniveau
- Samen lezen (voor- koor), denk aan duo-lezen en theaterlezen)

Nuttige websites:

Algemeen

www.expertisecentrumnederlands.nl

www.masterplandyslexie.nl

www.makkelijklezenplein.nl

www.dyslexie-vraagbaak.nl

www.steunpuntdyslexie.nl

www.stichtingdyslexienederland.nl

Belangenbehartigers

www.balansdigitaal.nl

www.ikhebdyslexie.nl

www.dyslexie-ict.nl

Leveranciers van software/hardware

www.lexima.nl

www.sprintforum.nl

www.kurzweilforum.nl

www.owg.nl

Gratis software

www.woordkasteel.com

www.readplease.com

Bijlage

Aanvulling Dyslexie Gemeente Utrecht- Jeugd en Gezin 2019

Heeft uw kind problemen met lezen en spellen op school? Denkt u dat uw kind dyslexie heeft? Ga dan in gesprek met de leerkracht van uw kind en eventueel de intern begeleider.

Dyslexie

Dyslexie is een aangeboren aandoening. Of een kind dyslexie heeft wordt vaak al in groep 3 of 4 duidelijk als kinderen leren lezen en spellen. Daarom is landelijk bepaald dat scholen verantwoordelijk zijn voor het herkennen van lees- en spellingsproblemen. Daarbij moet de school de juiste hulp bieden. Scholen gebruiken hiervoor een landelijk protocol: 'leesproblemen en dyslexie'.

Ernstige Enkelvoudige Dyslexie

Er bestaan verschillende vormen van dyslexie. Sommige kinderen hebben ernstige enkelvoudige dyslexie (EED). De gemeente vergoedt het onderzoek naar en de behandeling van EED. Uw kind komt in aanmerking voor dit onderzoek als het voldoet aan de volgende voorwaarden:

- Uw kind is tussen de 7 en 13 jaar (op het moment dat het onderzoek begint).
- Uit 3 opeenvolgende Cito-toetsen (of vergelijkbare toetsen) blijkt dat uw kind een grote achterstand heeft. In het geval van citotoetsen betekent dit:
 - uw kind heeft 3 keer een E- of V-(min)score op lezen
 - óf uw kind heeft op lezen een lage D- of V-score én op spelling E of V-(min)score
- De school heeft extra begeleiding aangeboden en kan dat aantonen.
- Uw kind heeft geen andere stoornis, bijvoorbeeld een concentratiestoornis. Dit staat de dyslexiebehandeling in de weg.
- De school levert een compleet dossier aan bij een door de gemeente Utrecht gecontracteerde aanbieder dat voldoet aan de landelijke eisen.

Onderzoek en behandeling EED

Voldoet uw kind aan de voorwaarden? U beslist dan samen met de school wie het onderzoek het beste kan uitvoeren. Veel scholen werken graag samen met een bepaalde aanbieder. De leerkrachten weten dan bijvoorbeeld goed wat de aanbieder doet en andersom. Maar als ouder bent u vrij om een andere keuze te maken.

Vervolgens stelt de school het dossier samen en neemt contact op met de aanbieder. De aanbieder bekijkt het dossier en beoordeelt of uw kind in aanmerking komt voor onderzoek en of de school alles gedaan heeft wat zij moest doen.

Daarna start de aanbieder met het onderzoek. Het onderzoek wordt vergoed door de gemeente. Als het onderzoek het vermoeden van EED bevestigt, krijgt uw kind een behandeling. Ook de behandeling wordt dan vergoed door de gemeente.

Als er iets mist in het dossier

Als het dossier niet volledig is, stuurt de aanbieder het dossier terug naar school. De school vult het dossier eventueel aan. Er volgt dan opnieuw een beoordeling.

Als uw kind geen EED heeft

Blijkt uit het onderzoek dat uw kind geen EED heeft? Uw kind kan eventueel nog steeds de behandeling voor dyslexie krijgen. Maar de gemeente vergoedt deze dan niet.

Zorgaanbieders EED

Vanaf 1 januari 2019 heeft de gemeente Utrecht afspraken gemaakt met de volgende zorgaanbieders (op alfabetische volgorde):

Comenius www.comen.nl

ECLG www.eclg.nl

ICU www.praktijk-icu.nl

Leestalent www.leestalent.nl

Onderwijsadvies www.onderwijsadvies.nl

Opdidakt www.opdidakt.nl

RID www.rid.nl

Zien in de Klas www.zienindeklas.nl

Meer over dyslexie kunt u lezen op de volgende websites:

- www.masterplandyslexie.nl: alle landelijke afspraken op een rij
- www.balansdigitaal.nl/stoornis/dyslexie/: oudervereniging voor kinderen met een leer- en/of ontwikkelstoornis
- <https://www.nkd.nl/>: het Nederlands Kwaliteitsinstituut Dyslexiezorg - met een overzicht van de dyslexiezorgaanbieders die werken volgens de landelijke richtlijnen

Herzien februari 2020

